

Маркіна Т.А.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗРОШУВАНОВОГО САДІВНИЦТВА НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Сучасний рівень розвитку галузі садівництва є надто низьким. Збільшення виробництва плодів та підвищення його ефективності в умовах обмежених можливостей залучення в галузь додаткових земельних і трудових ресурсів можливо лише за рахунок інтенсифікації садівництва. У зв'язку з цим актуальною є проблема вивчення та відбору для конкретних умов виробництва найбільш ефективних факторів інтенсифікації галузі.

Аналіз публікацій. Окремі аспекти даної проблеми висвітлюються в публікаціях О.М. Шестопаля, О. Ю. Єрмакова та ін. Проте реформа економічних взаємовідносин в агропромисловому секторі, а також особливості ґрунтово-кліматичних умов півдня України потребують обґрунтування напрямів розвитку садівництва з метою підвищення інтенсифікації галузі в південних областях країни.

Мета і завдання. Провести оцінку стану галузі та обґрунтувати напрями підвищення ефективності садівництва на зрошуваних землях півдня України.

Результати дослідження. У сучасних умовах особлива роль відводиться удосконаленню структури продовольчих ресурсів, збільшенню в них частки таких цінних продуктів харчування, як плоди і ягоди, рівень виробництва яких в Україні ще надто низький. Збільшення валового збору цієї продукції в умовах ринкових відносин здійснюватиметься лише на основі організації високоефективного ведення садівництва, важливою передумовою якого є всебічне врахування кон'юнктури ринку плодів, змін у платоспроможному попиті населення на цю продукцію та сегментів ринку [1, 2, 3].

Слід зазначити, що ґрунтово-кліматичні умови більшості районів південних областей України є досить сприятливими для успішного вирощування всіх плодових культур, особливо таких теплолюбних, як черешня, абрикос, персик. Значною мірою це стосується і високоцінних зимових та осінніх сортів яблуні й груші. Все це характеризує південні області як один з найважливіших регіонів промислового садівництва країни. Разом з цим, сучасний рівень виробництва плодів і ягід, як в Україні, так і в південних областях, дуже низький і не задовольняє потреби в них народного господарства країни. Економічна криза, яка склалася в аграрному секторі країни, у найбільшій мірі проявилася у такій трудо- і капіталомісткій галузі, як садівництво. Так, тільки за останні чотири роки із господарського обігу сільськогосподарських підприємств вибуло 30,3 тис. га плодових і ягідних насаджень, урожайність зменшилася в 1,5-2,0 раза.

Основні причини такого стану полягають у наступному: більшість сільськогосподарських підприємств, які займаються садівництвом, не змогла адаптуватися до нових умов господарювання; знизився платоспроможний попит населення на плоди та ягоди; нерозвиненість сфери реалізації цієї продукції, особливо на рівні підприємств; непослідовність та законодавчі протиріччя у підходах до формування господарських структур; незадовільне матеріально-технічне забезпечення галузі та ін. Все це зумовило відхід від інтенсивних і переважання екстенсивних шляхів ведення садівництва у багатьох господарствах південного регіону.

Дослідження економічної ефективності інтенсифікації садівництва на матеріалах господарств південних областей України дозволили виділити основні фактори інтенсифікації галузі та дати їх економічну оцінку. Найбільш високі показники ефективності виробництва плодів і ягід були у спеціалізованих садівничих господарствах. При цьому ефективність інтенсифікації садівництва в більшій мірі проявилася в умовах поглиблення спеціалізації галузі. З підвищенням питомої ваги садівництва у товарній сільськогосподарській продукції з 38% до 66%, урожайність плодових насаджень збільшилася у 4,7 раза, а прибуток на гектар саду – у 13,9 раза. Водночас слід підкреслити, що при однаковому рівні спеціалізації садівництва інтенсивність ведення галузі має вирішальний вплив на показники економічної ефективності виробництва плодів.

Ефективне ведення промислового садівництва на півдні України неможливо без організації стабільного зрошення насаджень, як одного з найрезультативніших факторів інтенсифікації галузі. Аналіз багаторічних статистичних даних показує, що пересічно по всіх південних областях країни в зрошуваних садах громадського сектора одержують в 2,4 раза вищий врожай, ніж на богарі. У розрізі областей коефіцієнт ефективності зрошення пересічно за чотири роки складає: Крим - 1,4; Херсонська і Запорізька області – 2,1-5,7; Одеська, Миколаївська і Дніпропетровська відповідно – 2,2; 3,0; 3,2.

Дослідження показують, що економічна ефективність зрошуваного садівництва в південних областях України безпосередньо залежить як від концентрації площі таких насаджень, так і від питомої ваги їх у загальній площі садів. Найбільш суттєвий вплив зрошення на показники ефективності ведення галузі відзначені у тих господарствах, де питома вага зрошуваних насаджень складає не менш 70% загальної їх площі. Так, з підвищенням величини цього показника з 29% до 75-100% врожайність збільшується в 1,3-1,4 раза, прибуток у розрахунку на одиницю площі саду - в 1,3-4,5 раза.

Порівняння економічної ефективності різних способів зрошення у садівництві, зокрема з урахуванням показників енергоємності поливів і витрат води, свідчить про переваги краплинного зрошення і підкранового дощування. Останній показник при краплинному зрошенні був у 10 разів, а при підкрановому дощуванні – в 3,6 раза нижчим, ніж при поливі по борознах. Це дозволяє при однакових водних джерелах значно розширити площі зрошуваних земель і збільшити обсяг виробництва садівницької продукції, оскільки

зниження врожайності насаджень за умов краплинного зрошення, порівняно з іншими способами, не спостерігалось.

Одним з основних технологічних факторів науково-технічного прогресу в садівництві є розробка високоєфективних технологій вирощування плодів та ягід, основу яких складають інтенсивні типи плодових і ягідних насаджень. У дослідному господарстві “Мелітопольське” вивчалась економічна ефективність насаджень яблуні з напівплощинною кроною дерев, розробленою в Інституті зрошувального садівництва УААН (Клочко П. В.). Встановлено, зокрема, що в середньому за десять років плодоношення врожайність насаджень з напівплощинною кроною була на 47,6 ц/га (або в 1,2 раза) вищою порівняно з насадженнями з округлою кроною. Найбільший приріст продуктивності відмічено по сорту Джонатан (71,8 ц/га, або в 1,3 раза), найменший – по сорту Голден Делішес (20,9 ц/га, або в 1,1 раза). Варто підкреслити, що в перші чотири роки спостереження перевищення врожайності в насадженнях з напівплощинною кроною було максимальним і досягло 99,3 ц/га.

Як правило, більша продуктивність насаджень яблуні з напівплощинною кроною і товарна якість плодів забезпечували тут протягом всіх років досліджень високі всі інші показники економічної ефективності порівняно з контрольним варіантом. Зокрема, прибуток від реалізації плодів з 1 га саду був вищим у 1,4 раза. Характерно, що тип саду з напівплощинною кроною дерев на фоні високої продуктивності відзначається і меншою трудомісткістю виробництва плодів.

Як уже було зазначено, південний регіон України є досить сприятливим для вирощування всіх плодових і ягідних культур, а раціональне їх поєднання дозволяє поставляти на ринок різноманітну садівницьку продукцію на протязі всього року. Враховуючи це, а також оцінюючи тенденції у розвитку садівництва, обґрунтовується середня по регіону структура насаджень (за площею) для різних категорій господарств. Зокрема, для спеціалізованих садівницьких господарств рекомендується таке співвідношення, %:

зерняткові – 62,9; у тому числі яблуня – 53,7; груша – 8,8; кісточкові – 35,3; у тому числі слива, алича – 7,0; вишня – 2,8; черешня – 9,9; абрикос – 5,2; персик – 10,4; ягідники – 1,8; у тому числі малина – 0,2; смородина – 0,5; агрус – 0,3.

Наведена породна структура насаджень, звичайно, повинна корегуватись для кожного конкретного садівницького господарства, з урахуванням цільового призначення продукції та зональної спеціалізації галузі.

На підставі досліджень встановлено, що ефективна виробнича діяльність будь-якого садівницького підприємства в умовах формування ринкових відносин значною мірою зумовлюється ефективністю функціонування сфери реалізації. Поряд із зниженням ролі держави в організації виробництва та розподілу садівницької продукції, розвитком фірмової торгівлі, мережі складів, фруктосховищ-холодильників набувають розповсюдження посередницькі торговельно-комерційні кооперативи. Вважаємо, що форми організації збуту плодів, ягід та продуктів їх промислової переробки можуть бути різні, але основним критерієм ефективності діяльності, за яким здійснюється їх вибір, буде розмір прибутку на вкладений капітал. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває організація маркетингової діяльності, створення служби для постійного вивчення кон'юнктури ринку, попиту та пропозиції стосовно конкретних видів садівницької продукції й формування на цій основі маркетингових програм.

Висновки і пропозиції

Біокліматичний потенціал півдня країни дозволяє вирощувати високоякісну продукцію не тільки в обсягах, що повністю задовольняють потреби внутрішнього ринку, але і для крупномасштабного виробництва її на експорт.

2. Першочерговими заходами для подальшого розвитку галузі в південних областях України є послідовна концентрація насаджень у найбільш ефективних організаційних структурах громадського садівництва, поглиблення їх спеціалізації, розвиток товарного присадибного садівництва і селянських садівничих господарств, формування ринкової інфраструктури, удосконалення сфер заготівлі та реалізації продукції садівництва і їх взаємозв'язків з виробниками, а також збільшення площ інтенсивних насаджень на зрошуваних землях та створення на їх базі зони гарантованого виробництва плодів, особливо кісточкових культур.

Бібліографічний список

1. Садоводство юга Украины /Под. ред. Ф.С. Каленича. - Мелитополь, 1992. - С. 31-40.
2. Шестопаль О.М. Тенденції розвитку садівництва в Україні //Новини садівництва. - 1996. - №1-4. - С. 4-17.
3. О.Ю.Єрмаков Сучасний стан і особливості розвитку промислового садівництва в Україні //Садівництво. - К.: Нора-Прінт, 1999. - Вип. 49. - С. 194-204.

Дана оценка состояния промышленного садоводства и обоснованы направления повышения его эффективности на юге Украины в условиях орошения.

The state of commercial fruit growing is estimated and the directions of increasing its efficiency in the Ukraine south under irrigation conditions are rationalized.

УДК 631. 5. 003. 13: 634. 1 (477.7)